

NOTĂ SCURTĂ ÎN MEMORIA LUI ROBERT KLEIN

Autor: Mirela Ivanciu | 16 decembrie 2023

În anii '90 - în timp ce urmam cursul remarcabil de istorie a teoriei artei susținut de prof. Anca Oroveanu la Universitatea de Artă din București - citeam tot ceea ce puteam găsi în bibliotecile din România privind istoria și teoria artei Renașterii, cu o bucurie, un interes și o curiozitate insuflăte atât de curs, cât și de entuziasmul vârstei. Una dintre descoperirile dragi și surprinzătoare din acea perioadă a fost cartea lui Robert Klein, publicată în colecția Biblioteca de artă a editurii Meridiane, în 1977, *Forma și inteligibilul. Scrieri despre Renaștere și arta modernă*. După ce am citit pe nerăsuflăte eseurile - împărtășind prietenilor o parte din entuziasmul meu -, am parcurs și prefața lui Ion Frunzetti pentru a descoperi câte ceva despre autorul a cărui claritate și elcovență, rafinament și subtilitate, mă impresionaseră atât de mult. Biografia, povestită de către Ion Frunzetti în introducerea sa, „Inteligibilul de dincolo de forme”, era pe atât de romantică și tulburătoare, pe cât de persuasive erau scurtele eseuri.

Mulți ani după aceea am rămas în minte cu povestea lui, cât și cu impresia profundă a tipului de text care, pentru mine, era similar în profunzime celor ale lui Panofsky sau Gombrich. M-am întrebat de atunci de ce Robert Klein nu era la fel de cunoscut ca ceilalți doi mari istorici de artă. Întrebarea a rămas retorică pentru mulți ani, odată cu sentimentul că avusesem acces la o mică bijuterie ce strălucea în întuneric.

Trecuseră peste douăzeci de ani, timp în care îmi mai aminteam uneori de carte și de autorul ei când, cu surprindere, am descoperit din întâmplare o serie de simpozioane dedicate lui Robert Klein. Era noiembrie 2018 când am dat peste conferințele de la Institutul Național de Istoria Artei din Paris, de la Centrul Harvard din Villa Tatti, Florența și de la Institutul Max Planck de Istoria Artei din Florența.

Cine a fost Robert Klein și de ce anume merită recunoscut și apreciat?

Notez câteva momente cunoscute din biografia sa. S-a născut în septembrie 1918, în Timișoara. A studiat medicina la Universitatea din Cluj, filozofia la Universitatea Germană din Praga și științe naturale la Universitatea din București. A fost înrolat în armata română, apoi în lagăre de muncă, și a luptat de partea Aliaților în Cehoslovacia. După război și-a încheiat studiile universitare - în 1947 a absolvit studiile de filozofie modernă la Universitatea din București. Apoi a primit o bursă a guvernului francez pentru a studia la Paris. După scurt timp, a cerut azil politic, și atunci i-a fost retrasă cetățenia de către autoritățile românești. În urma acestui fapt a pierdut și bursa din partea statului francez, ceea ce l-a pus într-o situație financiară dificilă. A rămas apatrid pentru tot restul vieții.

Situația sa materială se îmbunătățise la un moment dat. Primise o bursă de cercetare la Villa I Tatti - Centrul Harvard din Florența, unde s-a mutat în toamna lui 1966. Însă în

aprilie 1967 s-a sinucis. Partenera sa, o emigrantă româncă, se sinucisese cu puțin timp înainte în SUA. Nu se știe exact motivele morții sale, deși se pare că Robert Klein a lăsat o scrisoare unui coleg. Îmi amintesc un fragment din prefața lui Ion Frunzetti. Acesta scria că, după moartea persoanei dragi, Klein notase că primăvara din Toscana i se părea insuportabil de frumoasă.

Miezul cercetărilor sale au fost istoria și teoria artei Renașterii italiene.

A obținut masterul în istoria artei și a devenit asistent la Colegiul Franței, apoi a început să-și scrie teza sub îndrumarea lui André Chastel. Colegul său de clasă, Henri Zerner, profesor la Harvard, a prezentat audienței o serie de detalii despre cercetările sale la conferința organizată în onoarea lui Klein în 2018. La moartea lui Klein, Henri Zerner și André Chastel au găsit o serie de documente personale pe care le-au donat la un moment dat Institutului Național de Artă din Paris.

Deși mare parte din cercetările sale au fost nepublicate și neterminate, totuși, André Chastel a publicat postum o culegere de articole ale lui Klein, *La Forme et l'intelligible* (Gallimard, 1970), care a fost tradusă în limba engleză cu numele *Form and Meaning: Essays on the Renaissance and Modern Art* (New York: Viking Press, 1970), și apoi în limba română la editura Meridiane în 1977.

Dr. Jeremie Koering, specialist în arta Renașterii, a descoperit în arhive și a publicat teza lui Klein, *L'esthétique de la technè : L'art selon Aristote et les théories des arts visuels au XVIe siècle*. În această teză, Klein a propus un model de a regândi istoria artei Renașterii italiene - diferit de cel al lui Panofsky - care accentua gândirea neoplatonică, concentrându-se pe ideea de formă. Robert Klein considera centrală pentru artă relaționarea inteligenței cu abilitățile manuale, o perspectivă care era derivată din filosofia aristotelică, nu din cea neo-platoniciană.

Mai menționez câteva dintre activitățile sale: în 1954 a organizat împreună cu André Chastel expoziția *L'Europe humaniste*, a participat la redactarea revistei *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance*, a publicat în revista *Archivio di Filosofia*, a desfășurat stadii de cercetare la Centre national de la recherche scientifique, Paris și, în 1966, a predat istoria artei la Universitatea din Montreal. Deși informațiile privind biografia și opera sa sunt foarte restrânse - de obicei aceleași informații fiind repetate în diferite contexte, fără cercetări de arhivă consistente - poate că ar fi important ca acestea să fie avute în vedere, astfel încât un studiu mai profund dedicat lui Robert Klein și cercetărilor sale să fie realizat. Din fericire, în România există o listă completă a studiilor sale publicate pe site-ul <http://museum.jewishtimisoara.ro/proiect/klein-robert/>. Din nefericire, aceasta este însă mult prea puțin față de ceea ce s-ar putea face în memoria lui Robert Klein.

Imagine: Paolo Uccello - „St. George and the Dragon“ (c. 1470); Sursa: WikiArt